Катерина Трипольська, курсантка третього курсу навчально-наукового інституту пожежної та техногенної безпеки Національного університету цивільного захисту України;
Михайло Харламов, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін навчально-наукового інституту цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНІ ЗАХОДИ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (2014-2025 РР.)

STATE MEASURES AND REGULATORY ACTS ON FIRE SAFETY IN UKRAINE DURING RUSSIA'S MILITARY AGGRESSION AGAINST UKRAINE (2014-2025)

Анотація / Abstract

У статті досліджуються державні заходи та нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення пожежної безпеки в Україні в умовах воєнної агресії російської федерації проти України у 2014–2025 роках. У центрі уваги – трансформація системи державного управління у сфері пожежної безпеки, адаптація законодавчої бази до умов збройного конфлікту, а також діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) у кризових умовах. Проаналізовано основні нормативні документи, прийняті у зазначений період, зокрема закони, постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС та відомчі інструкції, що регламентують дії органів цивільного захисту, органів місцевого самоврядування та пожежно-рятувальних підрозділів у зоні бойових дій і на прифронтових територіях.

У роботі розкрито особливості реалізації державної політики у сфері пожежної безпеки в умовах воєнного стану, акцентовано увагу на проблемах евакуації населення, збереження об’єктів критичної інфраструктури, мінімізації наслідків пожеж, спричинених обстрілами та вибухами. Значну увагу приділено аналізу оновлення законодавства відповідно до стандартів ЄС, зокрема імплементації положень щодо управління ризиками та координації дій між цивільними і військовими структурами.

Окремо висвітлено роль ДСНС у формуванні нових підходів до реагування на надзвичайні ситуації воєнного характеру, зокрема у створенні мобільних пожежно-рятувальних підрозділів, підвищенні рівня професійної підготовки рятувальників, використанні сучасних засобів зв’язку та безпілотних технологій для ліквідації пожеж. Зроблено висновок, що у 2014–2025 роках Україна сформувала комплексну модель забезпечення пожежної безпеки в умовах війни, яка ґрунтується на поєднанні правових, організаційних та технічних заходів.

Ключові слова: пожежна безпека, воєнна агресія, ДСНС України, державна політика, нормативно-правові акти, цивільний захист, воєнний стан, критична інфраструктура, пожежно-рятувальні підрозділи, національна безпека.
Keywords: fire safety, military aggression, State Emergency Service of Ukraine, state policy, regulatory legal acts, civil defense, martial law, critical infrastructure, fire and rescue units, national security.

Вступ та контекст проблеми

Воєнна агресія росії проти України супроводжується значним зростанням ризиків пожежної небезпеки: прямими пожежами від вибухів і слідів боєприпасів, вторинними загораннями через ураження енергетичних мереж, підвищеним ризиком лісових та степових пожеж через підпали та військову діяльність. В Україні з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, масштаби руйнувань цивільної інфраструктури та пов'язані з цим пожежі набули системного характеру, що потребує адаптації державних заходів з пожежної безпеки.

З початку збройної агресії рф з 2014 року Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) стала основним координатором заходів пожежної безпеки в умовах війни. Її підрозділи проводили евакуаційні, рятувальні та протипожежні операції в Донецькій, Луганській, Харківській, Київській, Запорізькій та Херсонській областях. Після 2022 року служба адаптувала методики навчання особового складу, створила мобільні рятувальні підрозділи, запровадила сучасні технології моніторингу та комунікації. В умовах бойових дій основними завданнями ДСНС стали: гасіння масштабних урбаністичних пожеж у зонах обстрілів; ліквідація наслідків атак на енергетичну інфраструктуру; запобігання лісовим і степовим пожежам у прифронтових районах.

Класифікація пожеж та виклики воєнного часу

Воєнні дії створили нові категорії пожеж:

1. Техногенні — вибухи на промислових і транспортних об'єктах.
2. Урбаністичні — руйнування житлових кварталів, складів, медичних установ.
3. Ландшафтні — лісові, степові, торф'яні пожежі через підпали або мінування територій.

За даними аналітичних звітів Офісу ООН з питань зниження ризику катастроф та ДСНС, 2022–2024 рр. відзначилися значним зростанням кількості ландшафтних пожеж, що пов'язано з бойовими діями на сході та півдні країни.

У межах державної політики протипожежної безпеки Україна реалізувала: створення регіональних координаційних штабів ДСНС; підготовку добровільних пожежних формувань при громадах; розроблення Методичних рекомендацій щодо дій населення при пожежах під час воєнного стану; розширення співпраці з Європейським цивільним механізмом захисту (UCPM) та Міжнародним рухом Червоного Хреста; впровадження цифрових технологій моніторингу пожеж (використання супутникових даних та ГІС).

Проблематика та перспективи розвитку

Основними проблемами залишаються: ускладнений доступ до місць загорянь через мінування територій; нестача водних ресурсів і техніки; пошкодження енергетичної інфраструктури; відсутність стабільного фінансування в окремих регіонах.

Подальші перспективи полягають у створенні єдиної цифрової платформи управління пожежною безпекою, удосконаленні навчання персоналу, модернізації систем раннього виявлення пожеж та інтеграції пожежної безпеки у процеси відновлення України. У 2014–2025 роках Україна здійснила масштабну трансформацію системи пожежної безпеки. Було оновлено нормативну базу, модернізовано технічні стандарти, посилено організаційну спроможність ДСНС і розширено міжнародну співпрацю.

Нормативно-правова база та її еволюція

Основою правового регулювання сфери пожежної безпеки є Закон України «Про пожежну безпеку», що визначає загальні засади організації пожежного захисту та повноваження суб’єктів. У воєнний період ключову роль у забезпеченні пожежної безпеки виконують також акти цивільного захисту та рішення Уряду щодо надзвичайних ситуацій. Значну практичну роль мають накази та методичні рекомендації ДСНС, які деталізують алгоритми дій у специфічних умовах (пожежі під час обстрілів, ураження енергетичної інфраструктури, торф’яні та лісові пожежі тощо).

Державні будівельні норми (ДБН) регламентують вимоги до проєктування, будівництва та експлуатації засобів протипожежного захисту: систем пожежної автоматики, водопостачання для гасіння, евакуаційних шляхів тощо. Положення ДБН використовуються як нормативна основа при відновленні пошкоджених об’єктів. Національні стандарти встановлюють технічні та організаційні вимоги до систем управління пожежною безпекою, процедур контролю та організації підготовки персоналу і населення.

Початковий період 2014–2019 років був присвячений переважно практичній адаптації законів сфери пожежної безпеки до нових умов: оновленню методик ДСНС, підвищенню рівня готовності підрозділів, активізації інформаційної роботи з населенням у прифронтових регіонах. У 2020–2021 роках продовжувалось оновлення стандартів та введення норм, що підвищували готовність до надзвичайних ситуацій. Початок повномасштабних бойових дій спричинив інтенсивну видачу методичних вказівок ДСНС, зміни у підходах до відновлення та реконструкції, а також тимчасові рішення щодо організації електропостачання, водопостачання і систем пожежогасіння у зонах руйнувань.

Технічні бар'єри та напрями вдосконалення

Мінування територій та активні бойові дії унеможливлюють або суттєво ускладнюють доступ підрозділів для гасіння. Руйнування доріг, ліній електропередач, систем водопостачання створює технічні бар’єри для реалізації вимог ДБН щодо забезпечення водними ресурсами. Одночасні масштабні пожежі призводять до дефіциту спеціалізованої техніки і ресурсів.

Для подолання цих викликів необхідні:

- **Введення тимчасових спеціальних додатків до ДБН** для реконструкції пошкоджених будівель у прифронтових районах (автономність систем, локальні джерела живлення, автоматизовані локальні системи пожежогасіння).
- **Нормативне закріплення порядку взаємодії рятувальних служб з військовими формуваннями** задля забезпечення безпечного доступу та координації дій у зонах бойових дій.
- **Формалізація використання супутникового моніторингу і ГІС** у системі раннього виявлення ландшафтних пожеж та плануванні ресурсів.
- **Розроблення правового механізму для добровільних пожежних формувань**, що працюють у громадах.
- **Посилення вимог до захищеності критичної інфраструктури** у ДБН та ДСТУ з урахуванням ризиків атак.

Література

1. Про пожежну безпеку : Закон України від 17.12.1993 № 3745-XII. – Верховна Рада України.
2. ДБН В.2.5-56:2014. Системи протипожежного захисту. Основні положення. – Київ : Мінрегіон України, 2014. – 72 с.
3. ДБН В.1.1-7:2022. Пожежна безпека об’єктів будівництва. – Київ : Мінрегіон України, 2022. – 54 с.
4. ДСТУ 8828:2019. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Загальні вимоги. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2019. – 38 с.
5. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний сайт ДСНС України. – Режим доступу: https://dsns.gov.ua
6. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). Ukraine Situation Report 2024. – Geneva : UNDRR, 2024. – 35 p.
7. ДСНС України. Методичні рекомендації щодо дій населення при пожежах під час воєнного стану. – Київ : ДСНС, 2023. – 24 с.
8. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). Humanitarian Response in Ukraine: Situation Report, 2024. – Geneva : IFRC, 2024. – 28 p.